

Napok, évek, századok

Napok, évek, századok
Tanulmányok Almási Tibor
65. születésnapjára

Szerkesztette
Hunyadi Zsolt – Kőfalvi Tamás

SZTE Történeti Intézete és
Történelemtudományi Doktori Iskolája
Szeged, 2024

Kiadja a Szegedi Tudományegyetem
Történeti Intézete és Történelemtudományi Doktori Iskolája

A kötet megjelenését támogatta:
az SZTE BTK Történeti Intézete
és a Történelemtudományi Doktori Iskola
Medievisztika Doktori Programja

Szerkesztette:
Hunyadi Zsolt – Kőfalvi Tamás

Borítóterv: Virágh Ágnes
Kiadványszerkesztés: Ferwagner Péter Ákos
Nyomdai kivitelezés: Innovariant Nyomdaipari Kft., Algyő

ISBN 978-963-306-965-3

© Szerzők, 2024

© Szerkesztők, 2024

© SZTE BTK Történeti Intézete és Történelemtudományi Doktori Iskolája, 2024

Tartalomjegyzék

KŐFALVI TAMÁS Szubjektív köszöntő	9
BAGI DÁNIEL Játék a betűkkel: szójáték, gúny és irónia a Stájer rímes krónikában	13
BARABÁS GÁBOR János esztergomi érsek, a nem merániai – egy velünk élő genealógiai fikció	21
BÍRÓ GYÖNGYVÉR Egy <i>subcollector</i> pecsétnyomója Peregről.....	31
BLAZOVICH LÁSZLÓ A kétlépcsős bíró- és esküdtválasztás a középkori Alszegezen	49
C. TÓTH NORBERT Nemesi gyűlés Tordán az 1410-es években. Mikor és miért?	59
CSERNUS SÁNDOR Joinville tanúsága. „Ott voltam és tanúsítom” (Saumur 1241).....	75
ERDÉLYI ÁGNES <i>Navigare necesse est</i> . Collegium – College – Collège – Kollégium Hungarikum-e a „magyar kollégium”?	91
FONT MÁRTA Hunyadi Mátyás és III. Iván diplomáciai kapcsolatainak forrásairól	105
GALAMB GYÖRGY Tari László – egy 15. századi obszerváns ferences portréjához	119
B. HALÁSZ ÉVA A Máté nem Demeter ága és levéltárak	137
HALMÁGYI MIKLÓS Mennyit ért egy birtok és egy magyar úr szabadsága a 13. század végén? Békés vármegyei oklevél-problémák	149
T. HORVÁTH ÁGNES Változó valóság, irodalmi toposzok, intertextualitás Sidonius Apollinaris gasztronómiai közléseiben.....	165
HUNYADI ZSOLT A johannita nagymesteri hivatal anomáliái a kora újkorig	181
KATONA-KISS ATTILA A kunok néhány emléke a középkori Bihar vármegye területéről	191

KISS GERGELY	
Dauphiné, a hasznos szövetséges	
Magyarországi Beatrix 1296. évi házassági szerződéséhez	207
KORDÉ ZOLTÁN	
Hová lettek a székelyek és a besenyők? Kérdések és lehetséges	
válaszok az 1116. évi Olšava menti csata kapcsán	219
KOVÁCS SZILVIA	
Tajdula, az Arany Horda katunja és a keresztények patrónusa	237
KÓFALVI TAMÁS	
Az erdőgazdálkodás kezdetei Pécsváradon a 19. század elején	253
KÖVÉR LAJOS	
A Szent Liga magyarországi háborújának	
képes történelemkönyve 1688-ból	269
MÉSZÁROS F. ISTVÁN	
A rejtélyes Jeromos, avagy a Michelangelo-rajzok attribúcióiról	287
MIKÓ GÁBOR	
Egy átírás tanulságai –	
Porpác birtok 1329. évi határjárása a Zarka család levéltárában	297
MISLOVICS ERZSÉBET	
Szeged város levéltárának polgári törvényszéki jegyzőkönyveinek	
zsidó vonatkozású bejegyzései (1791–1847)	315
NOVÁK ÁDÁM	
A láthatatlan bárók	
Udvari méltóságviselők és pecsétjeik a varsói magyar okleveleken	331
PAPP SÁNDOR	
A középkori Magyar Királyság és az Oszmán Birodalom	
békeszerződései I. Mátyás, II. Mehmed és II. Bajezid idején	347
PETROVICS ISTVÁN	
Egy városbíró és egy plébános	
Újabb adatok Szeged középkori történetéhez.....	363
PIHURIK JUDIT	
A délvidéki „hideg napok” (1942. január) utóélete	375
PITI FERENC	
Az ecsedi Bátoriak egyezsége: 1364 – és 1369?	397
POLGÁR SZABOLCS	
Kitanok, alánok, Don	
A 14. századi krónikakompozíció egyik szöveghelyéhez.....	403
RÁBAI KRISZTINA	
Néhány észrevétel a gersei mészárlás kapcsán	415

SEBŐK FERENC

Megjegyzések Csák nembéli Ugrin fia Miklós országbíró oklevéladó
tevékenységéhez és az 1359–1360-as országbíróváltások történetéhez..425

SZÁNTÓ RICHÁRD

Az avar politikai és társadalmi struktúrák felbomlása
a 9. század elejétől a 860-as évekig.....435

SZŐCS TIBOR

Királyi nagyböjt Óbudán449

THOROCZKAY GÁBOR

A marxista történelemszemlélet
az Árpád-kori magyar történelem kutatásában.....467

TÓTH SÁNDOR LÁSZLÓ

Egy nevezetes magyar diadal:
a kacorlaki/sárkányszigeti kelepce (1587. augusztus)479

VESZPRÉMY LÁSZLÓ

Szent Lászlótól Batu kánig. A László-legenda metamorfózisai495

WEISZ BOGLÁRKA

Garasverés I. Károly uralkodása alatt.....515

ZSOLDOS ATTILA

László püspök várai.....531

TABULA GRATULATORIA547

Piti Ferenc

Az ecsedi Bátoriak egyezsége: 1364 – és 1369?

I. Lajos király 1364. június 25-i, eredetiben fennmaradt oklevele¹ szerint fiúsította² (az ecsedi) Bátoriak³ családjába tartozó, férfiutód nélkül elhunyt Bereck fia Miklós leányait, aminek kapcsán ők és anyjuk végül megegyeztek Miklós testvéreinek, Jánosnak és Lökösnek a fiaival, Lászlóval, Györggyel és Péterrel (akiknek ugyanis ezen uralkodói kegy az oldalági örökösödés joga miatt sérelmet okozott).

1750. évi másolatban maradt meg a király 1369. június 25-én kelt oklevele is,⁴ amely szintén az ugyanezen személyek közötti megegyezésről szól.

Ezen iratokat több mérvadó szakirodalom is idézi mint forrásokat két különböző évbeli cselekményre a család ugyanazon tagjai között.⁵ És első látásra valóban úgy tűnhet, hogy két ilyen megegyezés volt: 1364-ben és 1369-ben is.

Azonban ha ezen források összeolvasását elvégezzük, kiderül, hogy a két irat azonos, kivéve a dátumok évszámát, mert azt az újkori másoló elrontotta: 1369-et írt 1364 helyett.⁶

A Bátoriak között ezen ügyben tehát csak egy ilyen megegyezés volt: 1364-ben. Az 1369-es dátumú irat téves, emiatt figyelmen kívül hagyandó a család történetének további kutatásában.

¹ MNL OL DL 5326.

² A fiúsításra (*praeffectio*) – vagyis amikor az uralkodó saját kegyből a közvetlen fiúutód nélküli nemes férfi nőnemű családtagját tette törvényes örökössé a szokás-jog ellenére is – újabban l. BIRÓ 2016.; BIRÓ 2017. (A korábbi vonatkozó szakirodalmat l. ezekben.)

³ A családra l. pl. ENGEL 2001. Genealógia-rész: Gútkeled nem 1. Rakamazi ág 6. tábla: Bátori (ecsedi); NÉMETH 2006.; C. TÓTH 2009.; HORVÁTH–NEUMANN–C. TÓTH 2011.

⁴ MNL OL DL 56 749.

⁵ Pl. NÉMETH 2008. 73. (Ecsed vár), 76. (Encsencs); NÉMETH–ZOLTÁN–BORZOVAI 2021 12.

⁶ Ennek igazolásul (továbbá mivel latin szövegében kiadatlan) az alábbiakban közlöm az 1364-es oklevelet, jegyzetekben jelezve az 1369-es évet író újkori másolat (Má.) főbb eltéréseit (az elírt, avagy nyelvtanilag hibás szóalakokat és az újkori névformákat). – Az 1364. évi oklevél magyar nyelvű, részletes tartalmi kivonatát, regesztáját (ami mindezeknek megfelelően, a téves évet leszámítva, egyben az újkori másolatú irat összefoglalása is) l. PITI 2018. 502. szám. Ennek (további MNL OL DL-jelzeteket is tartalmazó) apparátusában az 1369. évi másolat természetesen nem szerepel, mivel azt a vonatkozó oklevél-adatbázis – <https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/> – (a rontott dátumnak megfelelően) 1369-re listázza.

Az 1364. évi oklevél latin szövege

Nos Lodovicus dei gratia rex Hungarie memorie commendantes⁷ tenore presentium significamus quibus expedit universis, quod magistri Ladyzlaus⁸ et Georgius filii Johannis filii Briccii ac Petrus filius Leukus filii eiusdem Briccii de Bator⁹ personaliter ab una, item nobiles domine relicta videlicet condam magistri Nicolai filii eiusdem Briccii et Annych filia eiusdem domine similiter personaliter, pro nobili vero domina Barbara vocata¹⁰ similiter filia ipsius domine consorte videlicet magistri Johannis filii Pethew¹¹ idem magister Johannes cum procuratoriis litteris sufficientibus capituli ecclesie Waradiensis¹² parte ex altera coram nobis constituti dixerunt retulerunt et vive vocis oraculo sunt confessi, quod licet humilima supplicatione ipsius domine relicte videlicet dicti condam magistri Nicolai interveniente prefatas nobiles dominas filias scilicet ipsius magistri Nicolai in universis possessionibus et possessionariis portionibus eiusdem quovis titulo eundem contingentibus¹³ in filios¹⁴ procreaverimus et prefecimus naturales et ex eo eedem possessiones et possessionarie portiones ipsius magistri Nicolai filiabus eiusdem prenotatis tanquam veris heredibus iuxta prenotatam nostre¹⁵ benignitatis gratiam devolvi deberent, tamen quia volentes ipsi sincere fraternitatis favore¹⁶ eterneque pacis pulcritudine mutua vicissitudine in perpetuum gratulari, interveniente quamplurimorum baronum et regni nostri nobilium partes suas interponentium compositione ad talem pacis et concordie in facto premissis devenissent unionem et devenerunt coram nobis eo modo, ut pretacti nobiles vigesimo secundo die festi Nativitatis beati Johannis baptiste nunc venturo ac aliis diebus ad id sufficientibus ad facies universarum possessionum et possessionariarum portionum ipsius magistri Nicolai hereditiarum videlicet et acquisiticiarum accedendo presente magistro Nicolao de Debrew¹⁷ homine nostro ad hoc specialiter de curia nostra transmisso et testimonio capituli ecclesie Agriensis, quod per ipsum capitulum ad id transmitti iubemus, quartas partes earundem possessionum et possessionariarum iurium ipsius magistri Nicolai ut premittitur hereditiarum et acquisiticiarum, excepta tamen quarta parte portionis possessionarie hereditarie ipsius magistri Nicolai in possessione

⁷ Má.: commendamus.

⁸ Má.: Ladislaus.

⁹ Má.: Bathor (és a további esetekben is).

¹⁰ Má.: kihagyja.

¹¹ Má.: Petheő.

¹² Má.: Waradiensis.

¹³ Má.: concernentibus.

¹⁴ Má.: filias.

¹⁵ Má.: nostra.

¹⁶ Má.: favorem.

¹⁷ Má.: Debreő.

Bator habite¹⁸ ratione cuius de aliis possessionibus similes et equivalentes portiones predictis nobilibus dominabus deberet eveniri, recta divisione inter ipsos¹⁹ prehabita cum possessionibus dare et assignare tenerentur nobilibus dominabus prenotatis perpetuo per ipsas ac earum heredes possidendas et tenendas, portiones vero possessionarie ipsius magistri Nicolai emptitio et inpignoratio ac matrimoniali titulis ipsum²⁰ contingentes dictis nobilibus dominabus filiabus suis perpetuo devolverentur. Preterea tres partes cuiusdam possessionarie portionis ipsorum nobilium in possessione Enchench vocata habite,²¹ de qua antea quartam partem eisdem dominabus filiabus ipsius magistri Nicolai pro quarta filiali assignare deberent, eidem nobili domine relicte ipsius magistri Nicolai pro dote et rebus suis paraffernalibus cum omnibus earum utilitatibus statuere deberent eo modo, ut eadem domina ipsas tres partes ipsius possessionarie portionis usque vitam suam teneret et possideret, ipsa autem ab hac luce decessa iidem nobiles ipsam possessionariam portionem ab hiis quibus videlicet eadem domina legaret pro quinquaginta marcis regni coram testimonio capituli ecclesie Agriensis predicti redimere tenerentur per ipsos perpetuo possidendam. Alias autem possessiones emptitias que divise non essent secundum regni consuetudinem dividere tenerentur et dicte domine portiones patris ipsarum ipsis provenientes sicut predicti nobiles pacifice possiderent. Divisionem vero cum patre earundem dominarum prius habitam nichil addendo vel diminuendo voluerunt in eodem statu perpetuo permanere. Item castrum eorum iidem nobiles de Bator pro conservatione et tuitione iurium ipsorum²² pro se ipsis reservassent, sed alias extraneas utilitates eiusdem castri communi usui reliquissent. Item quia ipsi nobiles de Bator mortuo eodem magistro Nicolao filio Briccii collectas et proventus earundem possessionum et possessionarium portionum trina vice percepissent, ideo collectam presentis anni circa festum beati Mychaelis archangeli de portionibus eiusdem magistri Nicolai provenire debentes [!] dictis filiabus suis dare et amministrare deberent plene et integre. Nichilominus domos et edificia domorum ipsius magistri Nicolai in eadem Batur habitas eodem domine relicta videlicet et filie eiusdem magistri Nicolai quocumque voluerint liberam deferendi et deportandi habebunt facultatem. Equatias autem eiusdem magistri Nicolai universas in specie in dicto termino coram dictis hominibus nostro et ipsius capituli ipsis nobilibus dominabus reddere tenebuntur nobiles prenotati absque difficultate aliquali, alias autem universas utilitates possessionarias ubique existentes²³ et quovis nomine vocitatas tam in silvis et tributis quam in pisscinis et fenetis communiter

¹⁸ Má.: habita.

¹⁹ Má.: ipsas.

²⁰ Má.: ipsam.

²¹ Má.: habitas.

²² Má.: ipsarum.

²³ Má.: exstantes.

prout unicuique eorum conveniret perciperent et uterentur. Assumpmentes etiam insuper iidem nobiles de Bator et se firmiter ad hoc obligarunt, ut ipsi ipsorumque heredes easdem nobiles dominas earundemque successores in pacifico dominio dictarum possessionariarum portionum premissis modo ipsis devolvendarum medio tempore, donec videlicet ipsi in dominio earundem possessionum perseverare valerent, conservarent propriis ipsorum laboribus et expensis. Hoc tamen adiecto, quod si temporis in processu predictas dominas filias ipsius magistri Nicolai sine prole utriusque sexus quod absit decedere contingat,²⁴ extunc predictae universe²⁵ possessiones et possessionarie portiones modo premissis pro quarta puellari ipsis dominabus provenientes pure²⁶ et simpliciter vice iterata ad predictos²⁷ nobiles et suos²⁸ heredes heredumque suorum successores devolverentur contradictione quorumlibet non obstante. Seriem autem omnium premissorum capitulum ecclesie Agriensis prenotatum nobis rescribere teneatur. Datum in Vyssegrad²⁹ secundo³⁰ die festi Nativitatis beati Johannis baptiste, anno domini Millesimo trecentesimo sexagesimo quarto.³¹

BIRÓ 2016	BIRÓ Zsófia: A fiúsítás jogintézménye 1526-ig, különös tekintettel az Anjou-kor belpolitikájára. <i>Studia iuvenum iurisperitorum</i> 8 (2016) 13–45.
BIRÓ 2017	BIRÓ Zsófia: A fiúsítás gyakorlata a Hármaskönyvig. <i>Acta Universitatis Szegediensis. Forvm</i> 7 (2017) 59–85.
ENGEL 2001	ENGEL Pál: Középkori magyar adattár. CD. Budapest, 2001.
HORVÁTH–
NEUMANN–C.
TÓTH 2011	Richardus HORVÁTH–Tiburtius NEUMANN–Norbertus C. TÓTH: Documenta ad historiam familiae Bátori de Ecsed spectantia I. Diplomata 1393–1540. Nyíregyháza, 2011.
MNL OL DL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár.
NÉMETH 2006	NÉMETH Péter: Egy hős és felmenői. (Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv 17.) Nyíregyháza, 2006. 293–302.
NÉMETH 2008	NÉMETH Péter: A középkori Szatmár megye települései a 15. század elejéig. Nyíregyháza, 2008.

²⁴ Má.: contingeret.

²⁵ Má.: universa.

²⁶ Má.: praene.

²⁷ Má.: predictas.

²⁸ Má.: suas.

²⁹ Má.: Vissegrad.

³⁰ Má.: secunda.

³¹ Má.: Millesimo trecentesimo sexagesimo nono.

- NÉMETH–ZOLTÁN–BORZOVAI 2021 NÉMETH Péter–ZOLTÁN–BORZOVAI Eszter: Ecsed vára. Kiskisvárda, 2021.
- PITI 2018 PITI Ferenc: Anjou-kori Oklevéltár XLVIII. (1364) Budapest–Szeged, 2018.
- C. TÓTH 2009 C. TÓTH Norbert: Ki kicsoda az ecsedi Bátori családban. A Bátori család ecsedi ágának tagjai, 1377–1541. Szabolcs-Szatmár-Bereg Szemle 44. (2009) 5–47.